

Forum för judiska studiers underlag till Teologiska fakultetens verksamhetsplanering

Forum för judiska studier, FJS, har getts möjlighet att lämna in underlag inför Teologiska fakultetens fortsatta verksamhetsplanering. I det följande redovisas FJS:s konkreta förslag avseende:

- Rekryteringar och anställningar – främst en professur i rabbinisk litteratur men också kontinuerliga utlysningar av ettåriga femtioprocentiga forskartjänster under fem år inom ramen för övriga forskarutbildningsämnen och centrumbildningar.
- Judiska studier inom forskning och forskarutbildning. Bland annat riktning av doktorandtjänster inom de olika forskarutbildningsämnena mot FJS, CRS och CEMFOR.
- Judiska studier inom grundutbildningen – såväl en studiegång på kandidatnivån som ett eventuellt mastersår i samverkan med Paideia.
- FJS fortsatta verksamhet och relation till övriga fakulteter liksom till UU i stort och övriga intressenter nationellt och i övriga Norden (främst Paideia, Åbo Akademi och Judaistiken i Lund).

Förslagen presenteras i prioritetsordning. Presentationen ansluter till Fakultetens Mål- och strategidokument samt till det pågående arbetet med en översyn av program- och forskarutbildnings(ämnes)struktur inför 2020. Förslagen handlar alltså om hur vi tänker oss att FJS kan bidra till den nu inledda profileringen och omstruktureringen av fakultetens forsknings- och utbildningsprofil och hjälpa till att skapa "en kritisk massa" inom inte minst forskarutbildningen. FJS kan, som vi ser det, fungera som sammanbindande länk mellan olika forskarutbildningsämnen (och mastersprogram) och därmed bidra både till den "internationell[a] mång- och tvärvetenskaplig spetsforskning i skärningspunkten mellan religion och samhälle" och till att skapa de stabila forskningsmiljöer, som eftersträvas. Eftersom Judiska studier till sin karaktär är mång- och tvärvetenskapligt kan en satsning på fältet också bidra till att uppfylla ett annat mål, nämligen att "attrahera forskare från andra fakulteter och institutioner." Detta gör FJS redan. Inom utbildningen på grund- och avancerad nivå menar vi att FJS och en satsning på Judiska studier bland annat kan bidra till den internationella profilering som efterfrågas liksom till att attrahera nya studentgrupper.

Teologi och religionsvetenskap på Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet, som tidigare har haft en tyngdpunkt på studier relaterade till kristendomen i protestantisk tradition, har på senare år utvecklats mot en allt större mångfald av perspektiv och forskningsprofiler.

År 2013 etablerades en professur i islamisk teologi och filosofi vid Teologiska institutionen vid Uppsala universitet. Från institutionens sida var ambitionen tydlig: studenter ska inte längre behöva åka utomlands för att få utbildning för att fungera som ledare eller lärare inom svenska muslimska organisationer. Dessutom är islamiska studier ett växande forskningsfält internationellt. Det var dags att dessa två faktorer även speglades vid vårt lärosäte. En liknande satsning bör nu göras inom fältet Judiska studier. Detta är ett fält som expanderar alltmer på många ledande universitet världen över, men som saknar en professur i Norden för närvarande. En lärostol i rabbinisk litteratur skulle avsevärt stärka forskningsmiljön inom Judiska studier, inte bara vid Uppsala universitet, utan i hela Norden.

Inledningsvis presenteras FJS uppdrag och hittillsvarande verksamhet. Avsnittet är avsett för de medlemmar av fakultetsnämnden som inte är så bekanta med dessa och kan hoppas över av den som så önskar.

FJS:s uppdrag

FJS inrättades efter beslut av Teologiska fakultetsnämnden i maj 2013 och inledde, efter ett förberedande arbete under hösten 2013, officiellt sin verksamhet i januari 2014 med ett områdesövergripande symposium och har sedan dess bedrivit en kontinuerlig och utifrån de ekonomiska förutsättningarna (30% av en heltid, delad 20/10 mellan universitetslektorerna Lars M Andersson och Lena Roos) omfattande verksamhet, vilken redovisas nedan.

Syftet med Forum för Judiska studier är, enligt Teologiska fakultetsnämndens 2014 reviderade instruktion, att "främja, understödja och samordna forskning och undervisning inom tre fält (1) om judarna som en svensk minoritet; (2) om judisk historia, religion, språk och kultur i Sverige och i världen och (3) om klassisk såväl som modern hebreiska som del av judisk kultur, religion och identitet samt ett av den hebreiska bibelns grundläggande språk".

Uppdraget konkretiseras enligt följande:

Forum för Judiska studier ska

- inventera pågående forskning vid Uppsala universitet inom området Judiska studier,
- inventera pågående utbildning vid Uppsala universitet inom området Judiska studier,
- samverka med forskarnätverket Judarna i Sverige – en minoritets historia [JIS],
- samverka med Paideia, The European Institute for Jewish studies in Sweden,
- undersöka utvecklingsmöjligheter inom grundutbildning inom området Judiska studier,
- samordna och förslå utbildning inom området Judiska studier, men inte själva bedriva utbildning,
- samordna och initiera ny forskning inom området Judiska studier."

Allt detta har gjorts och görs. Teologiska institutionen fungerar som värdinstitution enligt den av Rektor fastställda modellen 2b UFV (2005/590). Finansieringen utgörs av 30% av en heltid. Sedan 2016 avsätts också 25 000 per år till den löpande verksamheten. I övrigt finansieras verksamheten dels med externa medel, dels genom att en del seminarier ordnas som samarrangemang med en eller flera institutioner och centrumbildningar, som då tar en del av kostnaderna

Verksamheten är uppbyggd på ett sådant sätt att de seminarier som ordnas av FJS alltid ingår i en eller flera institutioners ordinarie verksamhet. Huvudsyftet är dock att den ska berika och fördjupa Teologiska fakultetens verksamhet. FJS har inte någon egen personal eller några egna lokaler. (Uppdragen som ordförande och föreståndare ligger inom ordinarie anställningar). I de fall då en forskare som knyts till verksamheten är anställd vid någon annan institution än värdinstitutionen ingår FJS en särskild överenskommelse med den berörda institutionens prefekt. Forskare som knyts till verksamheten ska vara beredda att medverka i utbildning på olika nivåer vid sina respektive institutioner när så efterfrågas.

Verksamheten leds av en styrelse bestående av:

- ordförande
- fem representanter från fakulteterna inom humaniora och samhällsvetenskap
- en extern representant (Paideia)
- en studeranderepresentant

- en doktorandrepresentant

Styrelsens ledamöter utses av teologiska fakultetens dekanus efter hörande av fakultetsnämnden för två år. Teologiska studierådet utser en studeranderepresentant för ett år i taget och Teologiska doktorandrådet utser en representant för ett år i taget. Den löpande verksamheten leds av en föreståndare. Denne förordnas för en tvåårsperiod av Teologiska fakultetens dekanus. Föreståndaren rapporterar årligen från verksamheten till teologiska institutionens styrelse och är föredragande vid FJS:s styrelsemöte. Föreståndarskapet har hittills delats mellan Lena Roos och Lars M Andersson.

Hittillsvarande verksamhet

Som antyddes ovan har verksamheten under de dryga tre år som FJS funnits varit omfattande. FJS har arrangerat ett drygt tiotal seminarier årligen med inbjudna föreläsare, av vilka knappt hälften har kommit från utländska lärosäten och övriga huvudsakligen från andra svenska universitet. Vidare har FJS ordnat workshops samt en stor internationell konferens i samarbete med Moses Mendelsohn Zentrum, Universität Potsdam, 2014. Verksamheten lockade redan första verksamhetsåret gästforskare - FD Viveke Kieding Banik, Oslo universitet - och FJS har sedan dess också gastats av professor Christhard Hoffman, Universitetet i Bergen. Därutöver har samarbeten byggts upp med forskarnätverket Judarnas historia i Sverige - en minoritets historia, JiS, vid Hugo Valentin-centrum, som också är representerat i FJS: ledningsgrupp, med centrumbildningarna inom Vetenskapsområdet för humaniora och samhällsvetenskap vid det egna lärosätet (särskilt Centrum för Rysslandsstudier, som också det är representerat i FJS: ledningsgrupp) och Forum för Tysklandstudier, med liknande centrumbildningar i Sverige (Lund) och övriga Norden (Oslo, Köpenhamn och inte minst Åbo akademi) samt med systerinstitutioner på den europeiska kontinenten, främst Moses Mendelsohn Zentrum. Ett nära samarbete har också etablerats med Paideia och med Judiska museet i Stockholm. Paideia ar representerat i FJS:s styrelse. FJS har också mycket goda relationer med företrädare för den svenska judenheten generellt.

Samarbetena har bland annat resulterat i att FJS kunnat bjuda in de ledande talmudister och andra forskare från USA och Israel som regelbundet undervisar på Paideia, i återupplivandet av tidskriften *Nordisk Judaistik*, som nu ges ut som webbtidskrift av Åbo Akademi och där FJS:s föreståndare och styrelseledamöter ingår i redaktionsrådet liksom i den konferens som nämndes ovan och som i sin tur resulterat i en antologi, som i september 2017 kommer att ges ut av Walter de Gruyter Verlag i Tyskland. Avslutningsvis ska framhållas att vi haft ett mycket gott utbyte med flera av de forskare som vistats på SCAS.

Utöver detta har FJS sammanställt en databas med uppgifter om all forskning som bedrivs inom det mang- och tvärvetenskapliga fältet Judiska studier vid Uppsala universitet. Totalt identifierades ett femtiotal forskare, verksamma inom samtliga HumSams fakulteter. Det är också dessa forskare, som tillsammans med forskarna vid Teologiska institutionen och inom JiS, utgör FJS:s bas inom lärosätet. Vidare har en hemsida skapats liksom funktionsadresser och en natdoman. FJS har också en sida på Facebook med i dagsläget 108 medlemmar. Därutöver har kurser inom området judiska studier vid de olika institutionerna inom HumSam-området identifierats och en studiegång skapats. Dessutom har medlemmar i nätverket utvecklat nya kurser. Vidare har ett antal workshops (bland annat två tillsammans med musikvetenskap) och paneldebatter ordnats och till yttermera visso har föreståndarna och ledamöter FJS:s styrelse tillsammans med kollegorna i JiS last och kommenterat forskningsansökningar författade av forskare ingående i FJS: nätverk. Föreståndarna har också deltagit i skrivandet av ansökningar om internationella medel, tillsammans med kollegorna i Köpenhamn och Åbo. Två ansökningar om natverksmedel till RJ har också författats och lämnats in liksom en ansökan om stöd för nyanseringen av tidskriften *Nordisk judaistik* och medel för anordnandet av den ovan nämnda internationella konferensen. FJS har också tagit fram och lämnat förslag om inrättandet av en

professur i rabbinisk litteratur/talmudstudier till Teologiska fakulteten. En intresseanmälan till lärosätet om att få ta del av infrastruktursatsningar har också gjorts. Konferensmedel liksom medel för Nordisk Judaistik (det sistnämnda sökt från Åbo men utifrån en ansökan utformad inom FJS) har erhållits. Däremot har inte några av de större ansökningarna hittills bifallits.

FJS verksamhet utvärderades år 2015 av professor Sven-Erik Brodd på Teologiska fakultetens uppdrag. Utvärderingen, som utföll mycket positivt, resulterade i att Teologiska fakultetsnämnden beslutade sig för att fortsätta finansiera FJS.

Rekryteringar och anställningar

Här tänker vi oss två satsningar. Viktigast är inrättandet av en professur i rabbinisk litteratur med inriktning mot talmudstudier men vi tänker oss också löpande postdoktorstjänster och doktorandtjänster inom befintliga forskarutbildningsämnen. Vi börjar med de båda sistnämnda.

Forskartjänster

Ett enkelt sätt att långsiktigt stärka och bygga upp miljön och verksamheten är en löpande årlig utlysning av riktade tidsbegränsade forskaranställningar, förslagsvis 50 procent (från Teologiska fakulteten) under ett år. Tanken med denna konstruktion är alltså att bygga en miljö. Tjänsteinnehavaren ska ha som huvudsaklig uppgift att söka externa medel men ska givetvis också kunna tas i anspråk för viss undervisning och samverkan. Hen ska finnas i miljön och förbinda sig att placera eventuella forskningsmedel på Teologiska fakulteten. Anledningen till att vi föreslår femtio procents finansiering från fakulteten är att vi tänker oss samfinansiering, exempelvis från Paideia och Institutionen för Rysslandsstudier, som båda visat intresse. För den sistnämnda finns det bland annat ett intresse för tjänster med inriktning mot judiskt liv och religion i Öst- och Centraleuropa. Vi tänker oss här, som antyddes inledningsvis, att dessa tjänster skulle kunna användas för att binda samman de olika disciplinerna och centrumbildningarna. Man kan till exempel tänka sig en utlysning av en tjänst med inriktning mot studiet av samtida internationell antisemitism tillsammans med CEMFOR, en om Judendomens roll i dagens Öst- och Centraleuropa tillsammans med CRS och institutionen för Rysslandsstudier och på liknande sätt tjänster inriktade mot rabbinisk litteratur/talmudstudier tillsammans med Hebreiska bibeln/GT och projekt inriktade på olika aspekter av judisk religion tillsammans med Religionshistoria. Möjligen skulle man här också kunna tänka sig rekryteringstjänster för nydisputerade inom fältet Judiska studier.

På motsvarande sätt skulle man kunna utlysa doktorandtjänster med inriktning mot Judiska studier inom de befintliga forskarutbildningsämnena (Religionshistoria, Hebreiska bibeln/GT, Religionssociologi, Systematisk teologi etc). Mer om detta under avsnittet om forskning och forskarutbildning.

Professur i rabbinisk litteratur med inriktning på talmudstudier

FJS önskar att Teologiska fakulteten ska inrätta en lärostol i rabbinisk litteratur med inriktning mot Talmudstudier. Vi hoppas att fakulteten ser behovet och nyttan av att bedriva en sammanhängande utbildning i Talmudstudier, från grundnivå till forskarutbildning, och därmed göra Uppsala universitet till ett nav i Norden för detta expanderande ämne. För detta krävs alltså en professur.

Vi föreslår således inrättandet av en lärostol i rabbinen och religionshistorikern Gottlieb Kleins namn. Gottlieb Klein hade nära relationer till universitetet och fakulteten genom bland andra Nathan Söderblom.

Forskning och forskarutbildning

Utformningen här är givetvis beroende av vilka forskarutbildningsämnen som fakulteten bestämmer sig för att satsa på och hur dessa ska kombineras. Redan här kan dock konstateras att en satsning på Judiska studier skulle kunna vara ett sätt att stärka Religionshistorias ställning. En eventuell professur i rabbinisk litteratur med inriktning mot talmudstudier skulle alltså kunna knytas till Religionshistoria men skulle också kunna placeras inom Hebreiska bibeln/GT, eller tillsammans med professuren i Islamisk teologi/filosofi inom systematisk teologi. Det viktiga är att den, liksom de tidigare diskuterade forskartjänsterna, har en potential att binda samman olika delar av verksamheten.

Som framhölls ovan vill vi även gärna se en satsning på forskartjänster inom/tillsammans med övriga forskarutbildningsämnen och centrumbildningar liksom doktorandtjänster med liknande konstruktion (dvs. med utlysning inom/samutlysning med Fakultetens forskarutbildningsämnen). Om en forskartjänst av, förslagsvis 5 årligen inom befintliga ämnen riktas mot Judiska studier och en doktorandtjänst per år viks för doktorander inom fältet går det snabbt att bygga upp en miljö och detta utan att övriga ämnen "drabbas". Tvärtom binds ämnena samman och stabila miljöer skapas.

Grundutbildning

Här tänker vi oss, som framhölls inledningsvis, två satsningar, dels en studiegång på kandidatnivån, dels ett mastersår tillsammans med Paideia.

Kandidatnivån

Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet har redan tagit en rad viktiga initiativ för att bygga upp en utbildningsmiljö kring studiet av rabbinisk litteratur i allmänhet och i talmudstudier i synnerhet, inte minst genom satsningen på FJS: Från etableringen har FJS samarbetat med Paideia. Samarbetet har, som framhållits, lett till en blomstrande lokal verksamhet med regelbundna gästföreläsare från Paideia vid Uppsala universitet samt kurs- och programsamverkan. Under 2017 undertecknade Fania Oz-Salzberger, direktor på Paideia, och professor Eva Åkesson, rektor för Uppsala universitet, en avsiktsförklaring som stipulerar en fortsatt utveckling av samverkansformerna samt en breddning och fördjupning av gemensamma aktiviteter och utbyten.

På Teologiska fakulteten har FJS bidragit till utformandet av den första kursen någonsin i Talmudstudier under fakultetens mer än 400-åriga historia. Kursen gavs under vårterminen 2017 och har fått lovord från lärare och studenter. Tanken är att göra kursen till ett återkommande inslag i kursutbudet, samt att utforma en fortsättningskurs inom den studiegång inom "Judiska studier" som utvecklats. Målet här är en sammanhållen kurs om 30 hp, som ska kunna kombineras med övriga kurser/program vid främst Teologiska och Språkvetenskapliga fakulteten (Hebreiskan vid Institutionen för semitiska språk) men också med utbudet inom Historisk-filosofisk och Samhällsvetenskaplig fakultet. Verksamheten inleds HT 2017 men då är inte kursen sökbar utan studenterna får söka de olika (del)kurserna separat. Tanken är att en kurs om 30 hp ska vara sökbar från och med HT 2018. I denna ska följande delkurser (som alltså redan finns) ingå: Nybörjarhebreiska (Lingfil); Judarna i Sverige (HVC/Historiska institutionen); Judisk historia och liv (Teol); Alternierande bibelvetenskapliga kurser - Dödahavsrollarna, Tanach/Talmud, Andra templets judiska litteratur (Teol). Studiegången innebär en breddning av Teologiska fakultetens befintliga utbud men till en rimlig kostnad då den utgår från ett befintligt kursutbud.

Mastersnivån

Målet här är att tillsammans med Paideia utveckla ett mastersår, som ska binda samman studiegången på kandidatnivån och forskarutbildningen. Intresset från Paideia är stort och här kommer det föreläsarutbyte som utvecklats att kunna utnyttjas för att ge spets till utbildningen. Målsättningen är att hitta en lösning som gör det möjligt för både Paideias och fakultetens egna studenter att läsa en

ettårig master i Judiska studier med fokus på rabbinisk litteratur/talmudstudier. Här tänker vi oss söka stipendiefinansiering inom Visbyprogrammet, från Svenska institutet etc. för Paideiastudenterna. Möjligheterna för en Joint Degree med universitetet i Heidelberg, som redan ger ett mastersår för Paideias studenter, ska också utredas.

En kursstruktur med en uppsats om 30 hp (som givetvis skrivs inom ämnet) och en gemensam teori- och metodkurs för samtliga fakultetens mastersprogram om 7,5 eller möjligen 15 hp och samläsning med Hebreiska bibeln/GT och Religionshistoria skulle innebära att det sannolikt vore tillfyllest med en ny kurs och den skulle kunna ges tillsammans med Paideia. De förändringar som nu sker på institutionen för semitiska språk kommer också att underlätta. Där tänker man sig nämligen att börja ge masterutbildning i klassisk hebreiska.

Uppläggningsen bestäms givetvis ytterst av vilken programstruktur generellt som fakulteten beslutar sig för.

FJS: relation till övriga fakulteter och institutioner vid UU samt till övriga intressenter i Sverige och övriga Norden

FJS har sedan starten, som antydde ovan, byggt upp ett omfattande nätverk, såväl inom UU som nationellt och internationellt. Verksamheten är både mång- och tvärvetenskaplig och bidrar aktivt till interaktionen och integrationen mellan HumSam:s institutioner och fakulteter i. Den bidrar också till internationaliseringen i och med att närmare hälften av de inbjudna forskarna kommer från utlandet.

Vi vill satsa på följande sex verksamheter:

Övriga institutioner etc. inom UU. Verksamhet som hittills. Satsningar för att öka intresset och göra FJS mera känt inom UU. Fortsatta ansökningar om nätverksstöd från RJ, om infrastruktursatsningar och motsvarande ska skrivas för att ytterligare befästa och utveckla verksamheten och bygga en stabil forskningsmiljö. Diskussioner förs exempelvis med kollegor i Göteborg om att gemensamt anordna en konferens om antisemitismen i Norden under våren 2018, en konferens som skulle samla ett stort antal av FJ:s medlemmar.

Paideia– The European Institute for Jewish Studies. Fortsatt föreläsarutbyte. Utvecklande av gemensamt masterår enligt modell från Paideias samarbete med Universitetet i Heidelberg (förslaget utvecklas i anslutning till presentationerna av FJS förslag till satsningar inom GU)

Judiska museet i Stockholm. Samarbetet med Judiska museet är ett sätt att dels vidga FJS:s verksamhet, dels att knyta samman forskning och museiverksamhet inom fältet judiska studier i Sverige, något som inte gjorts tidigare. FJS är medarrangör till en konferens om museets inriktning i november 2017. Samarbete kring byggande av den nya basutställningen under 2018 och i samband med kommande separatutställningar framgent.

Judaistiken i Lund. Kurs- och lärarutbyte. Årligt internat (tillsammans med Åbo) för författande av gemensamma forskningsansökningar.

Judaistiken vid Åbo Akademi. Gemensamt årligt internat ägnat ansökningsskrivande, bland annat ska en religionshistorisk konferens, "Children of Abraham", ordnas 2018 men medel ska också sökas för doktorandtjänster, gemensamma forskningsprojekt, fortsatt nätverksbyggande etc. Vi tänker oss också och har initierat ett liknande samarbete med Judiska studier vid Köpenhamns universitet men avser att bedriva det tillsammans med Åbo varför det inte redovisas separat.

Moses Mendelsohn Zentrum – Universität Potsdam. Arbete med att hitta nya samarbeten och samarbetsformer. Vi har redan ordnat en gemensam konferens internationell, som resulterat i en forskningsantologi på de Gruyter Verlag (September 2017). Samarbetet med MMZ ska också fungera som en ingång till nya samarbeten med tyska andra forskningsinstitutioner

Framtagandet av en småskriftsserie för fortlöpande presentation av pågående forskning.

År 1887 bjöd Herman Almkvist, professor i semitiska språk vid UU:s teologiska fakultet, in rabbin Gottlieb Klein för att hålla en serie föreläsningar om Talmud. Men innan den planerade föreläsningsserien påbörjats fick rabbinen ett upprört brev från professor Almkvist där han skrev att det var en skam för universitetet att inte en enda person hade anmält sig till Talmudföreläsningarna. "Inte ens professorn i exegetik har anmält sig!" skriver Almkvist bestört. " Måhända var Teologiska fakulteten inte redo för Talmudstudier år 1887. Vi menar att tiden nu, hundratrettio år senare, är mogen och att vi bär ett ansvar att ge utrymme åt Gottlieb Kleins kunskapsfält.

Uppsala 2017-08-25

För Forum för Judiska studier

Lars M Andersson & Lena Roos (Föreståndare)

Anette Månsson (ordförande)